

УДК 354.1

DOI [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2025-1\(77\)-20](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2025-1(77)-20)

Владислав ПУСТОВАР

докторант Навчально-наукового інституту права та політології,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова,
vvpustovar7@gmail.com

ORCID: 0009-0001-9790-0210

АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ПОБУДОВИ ІНСТИТУЦІЙ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

У статті досліджено досвід розвинених країн у створенні стійких інституцій, які забезпечують економічну безпеку та сприяють стабільності суспільно-економічних процесів. Основна увага приділяється аналізу правових систем, урядових структур, фінансових установ та інших організацій, що виконують ключову роль у забезпеченні макроекономічної рівноваги та ефективності антикорупційних заходів.

Автор відзначає важливість адаптивності інституцій до змін і викликів, підкреслюючи, що саме ця здатність забезпечує їх довготривалу стабільність. В контексті цього аналізу розглянуто приклади Сполучених Штатів Америки, Швеції та Сінгапуру. Кожна з цих країн представлена як взірць ефективності завдяки особливим підходам до організації державної служби, забезпечення правової незалежності та реалізації антикорупційних програм.

Зокрема, в США підкреслюється значення Закону Пенделтона (1883 р.), який запровадив меритократичну систему у державній службі. Шведська модель, відома своєю соціальною справедливістю та високим рівнем перерозподілу доходів, демонструє синергію між економічним зростанням і соціальним захистом. У свою чергу, Сінгапур є прикладом країни, що завдяки жорсткій антикорупційній політиці та професіоналізму державної служби досягла економічної стійкості та розвитку.

Стаття також аналізує сучасні виклики України, які ускладнюють побудову стійких інституцій. Тривала війна з Росією, політична нестабільність та низький рівень довіри до державних органів створюють значні перешкоди для економічної безпеки країни. Автор пропонує, що ефективна адаптація міжнародного досвіду має враховувати специфіку українського контексту, включаючи політичні, економічні та культурні особливості.

У висновках автор робить акцент на необхідності інтегрованого підходу до реформ, що передбачає забезпечення незалежності судової системи, створення антикорупційної інфраструктури, розвиток електронних сервісів та зміцнення соціальної справедливості. Запозичення зарубіжних моделей має супроводжуватися ретельним аналізом їхньої сумісності з українськими умовами, залученням громадянського суспільства та моніторингом ефективності впроваджених реформ.

Ключові слова: економічна безпека, інституційна стійкість, міжнародний досвід, антикорупційна політика, державне управління, економічна стабільність.

Vladyslav Pustovar. ANALYSIS OF INTERNATIONAL EXPERIENCE IN BUILDING ECONOMIC SECURITY INSTITUTIONS

The article examines the experience of developed countries in creating sustainable institutions that ensure economic security and promote the stability of social and economic processes. The main focus is on the analysis of legal systems, governmental structures, financial institutions and other organizations that play a key role in ensuring macroeconomic balance and the effectiveness of anti-corruption measures.

The author emphasizes the importance of adaptability of institutions to changes and challenges, emphasizing that this ability ensures their long-term stability. In the context of this analysis, the examples of the United States of America, Sweden and Singapore are considered. Each of these countries is presented as a model of efficiency due to special approaches to the organization of the civil service, ensuring legal independence and implementing anti-corruption programs.

In particular, the US emphasizes the importance of the Pendleton Act (1883), which introduced a meritocratic system in the civil service. The Swedish model, known for its social justice and high level of income redistribution, demonstrates the synergy between economic growth and social protection. Singapore, in turn, is an example of a country that has achieved economic sustainability and development due to a strict anti-corruption policy and professionalism of the civil service.

The article also analyzes Ukraine's current challenges, which make it difficult to build sustainable institutions. The ongoing war with Russia, political instability, and low levels of trust in government agencies pose significant obstacles to the country's economic security. The author suggests that effective adaptation of international experience should take into account the specifics of the Ukrainian context, including political, economic, and cultural features.

In conclusion, the author emphasizes the need for an integrated approach to reforms, which involves ensuring the independence of the judiciary, creating an anti-corruption infrastructure, developing electronic services, and strengthening social justice. The borrowing of foreign models should be accompanied by a thorough analysis of their compatibility with Ukrainian conditions, involvement of civil society and monitoring of the effectiveness of the implemented reforms.

Key words: economic security, institutional sustainability, international experience, anti-corruption policy, public administration, economic stability.

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобальної нестабільності та посилення геополітичних викликів питання забезпечення економічної безпеки набуває особливої актуальності. Стійкі інституції, які регулюють економічні та соціальні процеси, відіграють ключову роль у формуванні передбачуваного та стабільного середовища для розвитку держави. Однак, для багатьох країн, включаючи Україну, забезпечення економічної безпеки залишається значним викликом через нестабільність державних інститутів, корупцію, політичну невизначеність та зовнішні загрози.

В умовах триваючої війни з Росією та внутрішньої соціально-економічної кризи Україна потребує ефективних реформ, спрямованих на зміцнення інституційної спроможності держави. Одним із перспективних підходів до вирішення цієї проблеми є вивчення та адаптація міжнародного досвіду побудови стійких інституцій економічної безпеки, зокрема таких прикладів, як США, Швеція та Сінгапур. Ці країни успішно реалізували моделі, що сприяли зміцненню економічної стабільності, забезпеченню верховенства права та мінімізації корупційних ризиків, що може стати корисним орієнтиром для українських реформаторів.

Мета і завдання статті. Метою статті є аналіз міжнародного досвіду побудови стійких інституцій економічної безпеки та визначення можливостей його адаптації до українських реалій. Завдання статті включають дослідження прикладів ефективних інституційних моделей у США, Швеції та Сінгапурі, оцінку їх впливу на економічну стабільність і соціальний добробут, а також розробку рекомендацій щодо застосування найкращих практик в Україні з урахуванням національних особливостей та викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Було проаналізовано останні дослідження та публікації вітчизняних фахівців у сфері економічної безпеки, зокрема роботи Заваженка А., Сало І., Коваль О., Мішиної С., Мішина О., Бандурки О., Гапєєвої О., Вітютіна Є., Деркач О., Козятинської А., Ладана М., Майстренко К., Слюсаренко А., Станіславенко Л., Шемаєвої Л., Онофрійчука В., Штань М., Чорної І. Дослідники розглядають різноманітні аспекти економічної безпеки, включаючи роль державних інституцій, економічну стабільність, антикорупційні заходи та інституційні детермінанти економічної політики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття стійких інституцій охоплює комплекс формальних та неформальних

правил, норм, механізмів і організацій, які забезпечують стабільність суспільних і економічних процесів. До таких інституцій відносяться правові системи, урядові структури, фінансові установи, а також інші організації, що відіграють ключову роль у забезпеченні ефективного функціонування економіки та суспільства. Характерною рисою стійких інституцій є їхня здатність до адаптації в умовах змін і викликів, що дозволяє їм забезпечувати довгострокову стабільність та ефективність у суспільстві.

На думку А. Заваженко, стійкі інституції відіграють ключову роль у розвитку економічних систем. У сучасному глобальному світі країни конкурують саме в розрізі створення ефективних інституційних структур та стратегій, що сприяють їхньому сталому соціально-економічному розвитку [5].

Наявність добре структурованих та резильєнтних інституційних механізмів є важливою передумовою для гарантування економічної безпеки та підтримки принципів сталого розвитку. Ці інститути, які служать основою для культивування сприятливого інвестиційного середовища, забезпечення макроекономічної рівноваги, непорушності прав власності та ефективності антикорупційних заходів, відіграють вирішальну роль у стабілізації передбачуваності та надійності процесів прийняття рішень, що є критичними факторами для забезпечення тривалого економічного зростання та підвищення соціального благополуччя. У контекстах, де інституціональна стабільність відсутня, часто виявляються значні проблеми з корупцією, економічною нестабільністю, зниженням інвестиційної привабливості та посиленням соціальних диспропорцій.

Сполучені Штати Америки є визначним прикладом успішного розвитку стійких інституцій, які забезпечують стабільність та ефективність функціонування політичної та економічної системи. Американський досвід у формуванні та зміцненні державних інституцій, роль правової системи, незалежності судової гілки влади, а також впровадження механізмів контролю та балансів можуть слугувати важливими орієнтирами для держав, що прагнуть укріпити свої інституції.

Один із ключових етапів у зміцненні державних інституцій в США пов'язаний із запровадженням сучасної державної служби. Прийняття Закону Пенделтона у 1883 році заклало основу для меритократичної системи, яка поклала край практиці призначення на державні посади виключно за політичними мотивами. Це сприяло створенню про-

фесійної та незалежної державної служби, яка забезпечила стабільність і ефективність роботи урядових органів [1].

Одним із ключових принципів американської політичної системи є система «стримувань і противаг» (checks and balances), яка передбачає розподіл повноважень між трьома гілками влади – законодавчою, виконавчою та судовою. Цей принцип, закріплений у Конституції США, спрямований на запобігання концентрації влади в руках одного органу чи особи, що могло б призвести до зловживань або порушення прав громадян.

Механізм стримувань і противаг забезпечує взаємодію та взаємний контроль між гілками влади. Відтак, президент США має право вето на закони, ухвалені Конгресом, але Конгрес може подолати це вето за наявності двох третин голосів у кожній палаті. Судова влада має право перевіряти конституційність законів, ухвалених Конгресом, і рішень виконавчої влади.

Реалізація системи стримувань і противаг пов'язується з необхідністю не лише запобігти надмірній концентрації влади, а й забезпечити стабільність і сталість діяльності державних інститутів, слугувати ліпшій їх організації та злагодженості діяльності, подоланню можливого протистояння всередині державного механізму [9].

Швеція слугує прикладом успішної синергії між економічним зростанням і високим рівнем соціальної справедливості, де держава відіграє ключову роль у забезпеченні рівного доступу до суспільних благ та ресурсів. Така модель соціального захисту, широко відома як «шведська модель», характеризується потужною системою соціального забезпечення, яка включає охорону здоров'я, освіту, пенсійне забезпечення, підтримку безробітних та інші соціальні послуги. Значний рівень перерозподілу доходів через податкову систему сприяє забезпеченню рівних можливостей для всіх громадян і зниженню соціальної нерівності.

«Шведська модель» є інтегральною частиною більш широкої «скандинавської моделі» та представляє собою соціал-демократичний тип «держави загального добробуту». Ця модель охоплює комплекс соціально-економічних і політичних заходів, реалізованих на національному рівні, з метою забезпечення високого стандарту життя для кожного громадянина, зосереджуючись на рівності, доступності соціальних послуг і стійкому економічному розвитку.

Характерними рисами цієї моделі є дієвий механізм роботи профспілок, високий рівень оподаткування та гарантій соціальної безпеки

індивіда, а також політика «подвійних стандартів», що забезпечує відстороненість від воєнних конфліктів та високий рівень обороноздатності країни [6].

Держава відіграє фундаментальну роль у забезпеченні економічної стабільності, здійснюючи політику, спрямовану на підтримання низького рівня інфляції, збалансованого бюджету та стабільності валютного курсу. Завдяки цим заходам Швеція успішно уникнула серйозних економічних криз, забезпечуючи стабільне економічне зростання навіть у складних глобальних умовах.

Швеція також відома своїм інноваційним підходом до реформування державних інституцій, що сприяло підвищенню їх ефективності та здатності адаптуватися до сучасних викликів. Прикладом цього є реформа державного управління 1990-х років, яка була спрямована на підвищення ефективності державних послуг, зменшення витрат та посилення прозорості.

Ця реформа передбачала децентралізацію влади, передачу повноважень на місцевий рівень, впровадження принципів нової публічної адміністрації, які включають залучення приватного сектору до надання державних послуг, а також підвищення автономії державних агентств.

Однією з ключових особливостей шведської моделі є гармонійне поєднання економічної ефективності з високим рівнем соціальної рівності. Швеція досягла умов, за яких економічне зростання співіснує з високим рівнем соціального захисту. Це забезпечується за рахунок продуманої економічної політики, яка підтримує конкурентоспроможність на глобальних ринках, а також через прогресивну систему оподаткування, що забезпечує значні соціальні виплати та послуги для населення.

Сінгапур є показовим прикладом того, як ефективна державна служба може стати основою для швидкого економічного зростання та стійкості інституцій. Після здобуття незалежності у 1965 році Сінгапур зіткнувся з численними викликами, такими як обмеженість природних ресурсів, етнічна різноманітність і політична нестабільність. У відповідь на ці виклики країна створила вискоєфективну та прозору державну службу, яка стала основою для економічного розвитку та забезпечення стійкості інституцій.

Антикорупційна політика Сінгапуру є однією з чи не найуспішніших у світі.

Серед основних механізмів антикорупційної політики Сінгапуру:

1) створення та ефективне функціонування Бюро з розслідування корупції, що

наділене широкими повноваженнями, починаючи з проведення профілактичних заходів, інформування, перевірок і закінчуючи арештами;

2) зміна психологічного сприйняття населенням корупції із засобу для отримання легких грошей на ганебне явище, що руйнує життя і кар'єру. Зміна ставлення до корупції є результатом профілактичної, інформаційної та роз'яснювальної роботи. Випадки корупції висвітлювалися на шпальтах газет, свідки уже не могли надавати свідчення анонімно. Корупція стала ганебним явищем, про боротьбу з яким і жорсткість покарань мало знати усе суспільство;

3) прийняття Закону «Про запобігання корупції», який до теперішнього часу є діючим з відповідними змінами і доповненнями. Згідно цього законодавчого акта у Сінгапурі діє жорстка система покарань та можливість всебічної перевірки не тільки основних фігурантів корупційних справ, а й членів їх родин, родичів та друзів; обов'язкова відповідальність за корупційні дії;

4) високий рівень заробітної плати працівників, що були задіяні на усіх гілках влади, що змушувало задуматися про доцільність отримання хабарів [8].

Фундаментальні засади, на яких побудовано систему державної служби Сінгапуру, охоплюють принципи меритократії, професіоналізму та прозорості відповідальності. Відбір кандидатів на зайняття державних посад здійснюється за допомогою конкурсних процедур, які сприяють ангажуванню висококваліфікованих спеціалістів, забезпечуючи тим самим ефективність та об'єктивність в оцінці професійних навичок.

Мотивація державних службовців забезпечується за рахунок конкурентоспроможного рівня заробітної плати, що сприяє мінімізації корупційних ризиків та підвищує якість виконання їхніх обов'язків. Не менш важливим є систематичне підвищення кваліфікації та професійне навчання, які сприяють адаптації держслужбовців до змінних викликів сучасності та ефективному вдосконаленню їхніх професійних компетенцій.

Антикорупційна політика є одним із ключових елементів успіху Сінгапуру у формуванні стійких інституцій. У 1952 році в країні було засновано Бюро з розслідування корупції (СРІВ), яке отримало широкі повноваження для боротьби з корупцією на всіх рівнях влади. СРІВ діє незалежно від уряду та наділене правом проводити розслідування, затримувати підозрюваних і притягати їх до відповідальності.

Сінгапурська стратегія протидії корупції базується на комплексному впровадженні строгого законодавчого регулювання, яке передбачає суворі санкції за корупційні злочини, з метою детермінування потенційних правопорушень. Заходи профілактики включають створення системи прозорості державних закупівель, ефективний контроль за доходами державних службовців та активізацію громадської участі у виявленні корупції, що сприяє підвищенню рівня підзвітності та прозорості в державному управлінні, мінімізуючи можливості для корупційних дій та зміцнюючи довіру населення до урядових інституцій.

Ролі державного управління в економічному трансформуванні Сінгапуру важко переоцінити, оскільки урядові ініціативи каталізували перетворення країни з колишньої колонії в один з світових фінансових та торговельних хабів. Центральним елементом державної політики є приваблення іноземних інвестицій та розвиток інфраструктури, які сприяють створенню оптимальних умов для ділової активності.

Державні корпорації та агентства, які відповідають за стратегічно важливі сектори економіки, такі як інформаційні технології, біомедицина, фінанси та логістика, є ключовими виконавцями урядової політики. Податкові стимули, дерегуляція та інвестиції у людський капітал забезпечують підтримку приватного сектору, а фокус на освіті гарантує підготовку кваліфікованих кадрів.

Акцент на інноваціях та наукових дослідженнях зміцнює позиції Сінгапуру на міжнародній арені, дозволяючи країні ефективно конкурувати у глобальній економіці. Гнучкість у прийнятті рішень та оптимальне управління ресурсами забезпечують здатність до швидкої адаптації та стабільного економічного росту навіть у періоди глобальних викликів.

У той же час, Україна стикається з серйозними політико-економічними викликами, які ускладнюють розвиток і посилюють нестабільність. Триваюча війна з Росією не лише підриває економічний потенціал країни, але й створює постійну загрозу її територіальній цілісності.

У таких умовах важливо знаходити шляхи для зміцнення інституцій та забезпечення економічної стабільності, враховуючи успішні приклади інших країн, що може стати орієнтиром для проведення реформ в Україні. Війна не лише спричинила ослаблення економіки країни, але й поставила під загрозу її територіальну цілісність та суверенітет. Постійна ескалація війни породжує невизна-

ченість, що негативно впливає на інвестиційний клімат, підриває економічну стабільність та розколює суспільну єдність.

Наявні вразливості українських інституцій не лише стримують економічний розвиток, але й підривають довіру громадян до державних органів, створюючи атмосферу недовіри та невпевненості. Це, у свою чергу, ускладнює реалізацію необхідних реформ і модернізацію країни. Подолання цих викликів є критично важливим для зміцнення економічної безпеки та забезпечення стійкого розвитку України.

Висновки. Україна має значний потенціал виграти від інтеграції обраних аспектів інституційних моделей, таких як ті, що були розроблені в США, Швеції, та Сінгапурі, однак ефективність таких реформ значною мірою залежить від здатності адаптувати ці моделі до унікальних українських умов. Політична нестабільність та низький рівень довіри до державних інституцій становлять серйозні виклики у процесі адаптації зарубіжного досвіду.

Крім того, політична невизначеність, що її поглиблює військовий стан, в тому числі через відтермінування виборчих процесів у 2024 році, ще більше ускладнює можливості забезпечення демократичної легітимності прийнятих рішень. Культурні та історичні розбіжності також можуть сприяти виникненню скепсису щодо імплементації «чужих» моделей українською політичною та соціальною системою.

Тому реформаторські кроки мають бути послідовними й підкріплюватися політичною

волею, зокрема на найвищому рівні політичного керівництва країни. Успішна адаптація зарубіжних рішень передбачає попередній аналіз їхньої сумісності з українським правовим полем, глибоке розуміння місцевих інституційних особливостей та тісну комунікацію зі стейкхолдерами.

Залучення громадянського суспільства, від консультацій зі спеціалістами до публічних слухань, забезпечує відкритість і збільшує довіру населення, що полегшує процес змін і зменшує ризик протестних настроїв. Критично важливо також проводити моніторинг наслідків нововведень, аби вчасно коригувати стратегію і запобігати неефективному використанню обмежених ресурсів

Запозичення світового досвіду може слугувати лише початковим кроком, оскільки розбудова стійких інституцій в Україні вимагає інтегрованого підходу. Такий підхід має враховувати забезпечення незалежності судової системи, створення ефективної антикорупційної інфраструктури, розвиток сучасних електронних сервісів, та зміцнення соціальної справедливості. Без урахування політичних, економічних і культурних відмінностей, навіть найкращі міжнародні практики можуть залишитися лише на папері і не принести очікуваного ефекту. Тільки через обдумане та поступове впровадження, яке підтримується адекватним фінансуванням і широкою суспільною підтримкою, можна створити в Україні міцну основу для тривалого економічного розвитку.

Література:

1. Hoogenboom A. The pendleton act and the civil service. *The american historical review*. 1959. Vol. 64, no. 2. P. 301. URL: <https://doi.org/10.2307/1845445>
2. Бандурка О. М. Економічна безпека України: виклики та загрози. Економічна безпека держави в контексті національних інтересів. 2021. С. 16–18. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/cd2f61e9-e400-4620-ba77-88258f1b3384/content>
3. Гапеева О., Вітюгін Є. Економічна стабільність як основа стійкості держави в контексті сучасних досягнень та викликів. *Економіка та суспільство*. 2024. № 62. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-27>.
4. Деркач О. Г., Козятинська А. І. Концепція сталого розвитку як складова сучасного бізнесу. *Efektivna ekonomika*. 2023. № 2. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.2.48>.
5. Заваженко А. О. Інституції та їх вплив на економічний розвиток: пастка середнього доходу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Економіка»: науковий журнал. Острог: Вид-во НаУОА, березень 2022. № 24(52). С. 4–10
6. Коваль О. «Держава загального добробуту» та «шведська модель»: історико-теоретичний аналіз понять. *Наукові записки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Історія. 2019. Т. 128, № 29. С. 109–116. URL: <https://doi.org/10.31652/2411-2143-2019-29-109-116> (дата звернення: 23.08.2024).
7. Ладан М. І., Майстренко К. М. політична та військова стабільність в контексті безпеки. *Public management*. 2023. № 2 (35). С. 43–49. URL: [https://doi.org/10.32689/2617-2224-2023-2\(35\)-5](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2023-2(35)-5)
8. Мішина С. В., Мішин О. Ю. Досвід соціально-економічного розвитку Сінгапуру: особливості та можливості застосування в Україні. *Efektivna ekonomika*. 2024. № 4. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.4.46> (дата звернення: 23.08.2024).
9. Сало І. С. Шляхи удосконалення системи стримувань і противаг у взаємодії суб'єктів державної влади в умовах конституційно-правової реформи. URL: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/june2009/17.htm>

10. Слюсаренко А. Структурні зміни в економіці України. *Modern Economics*. 2019. Т. 14, № 1. С. 253–257. URL: [https://doi.org/10.31521/modecon.v14\(2019\)-39](https://doi.org/10.31521/modecon.v14(2019)-39)
11. Станіславенко Л. А. Соціальні та економічні цінності українського суспільства. *Політичне життя*. 2021. № 1. С. 103–111. URL: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2021.1.13>.
12. Чорна І. Трансформація масової політичної свідомості в умовах модернізації політичної системи України. *Вісник Національного університету оборони України*. 2021. С. 157–163. URL: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2021-60-2-157-163>.
13. Шемаєва Л., Онофрійчук В. Взаємозв'язок понять: «економічна безпека», «економічна стійкість» та «економічний суверенітет держави». Розвиток транспортної інфраструктури як драйвер економічного зростання галузей економіки. 2023. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-294-7-17>.
14. Штань М. Інституційні детермінанти економічної політики держави. *Економіка та суспільство*. 2023. № 57. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-90>.